

Rautalammin kirkko

Kirkko kylän keskellä

Rautalammin ensimmäisen kirkon sijainnista ei olla täysin varmoja. Emäkirkon paikkana on pidetty Talliniemen kärkeä, minne on pystytetty muistomerkkikin.

Toinen kirkko valmistui nykyisen kellotapulin taakse vuonna 1685 ja kolmas samaan paikkaan vuonna 1758. Seurakuntaan kuului 1800-luvulla noin 9000 jäsentä. Koska kirkko kävi ahtaaksi, päätettiin rakentaa nykyinen neljäs kirkko. Ahtaudesta ei ole sen koommin ollut ongelmaa.

Suomen suurimpiin kuuluvan puukirkon suunnitteli **Carl Alexander Engel**, tunnetun arkkitehdin **C.L. Engelin** poika. Rakennusmestarina toimi liperiläinen **Aksel Magnus Tolpo**. Engel ei nähnyt suurluomustaan valmiina, sillä hän kuoli vuonna 1843 vain 25-vuotiaana. Kirkon jykevät hirret sahattiin Kerkonkosken ja Kuorekosken sahoilla ja kuljetettiin kirkonmäelle vesiteitä pitkin. Kirkko valmistui kesällä 1844. Rakennus vuorattiin ulkoa vaakalaudoituksella ja maalattiin seuraavana kesänä hiekkakiven sävyiseksi.

Klassismia edustava kirkko näyttää ulkoa lyhytvartiselta ristikirkolta, mutta on sisältä kolmilaivainen pitkäkirkko. Kirkossa on päätykolmiot, ja sen räystäitä kiertävät palkistot. Ulkovuorauksen listoitus on voimakkaasti profiloitu. Kirkon nelikulmaisessa kellotornissa on kahdeksankulmainen huippu, mutta kellot ovat kuitenkin tapulissa. Tornin pallo ja risti ovat peltiä. Katto vuosi jo ensimmäisenä kesänä. Paanut uusittiin, mutta vuoto jatkui. Katon kaltevuus oli väärä, ja piinasta päästiin vasta, kun katto tehtiin pellistä.

Kirkon 14 metriä korkea sali jakaantuu kolmeen laivaan kahdella jyhkeällä pilaririvillä. Keskilaiva jatkuu samankorkuisena ja levyisenä kuoriin saakka. Altari sijoittuu kahden seinäpilasterin väliin. Vuonna 1927 kirkko maalattiin sisältä ja ulkoa. Remontissa otettiin kantaa itsenäisen Suomen puolesta. Pääoven yläpuolella ollut muistotaulu jossa kerrottiin että kirkko rakennettiin keisari Nikolai I:n aikana maalattiin umpeen. Sisällä kattolampetteja koristaneilta kaksipäisiltä kotkilta viilattiin päät pois. Vuonna

1935 Rautalammin historiallinen yhdistys ehdotti tekstin palauttamista, mutta kirkkoneuvosto ja -valtuusto eivät lämmenneet asialle. Nykyisin teksti on paikallaan, mutta kotkat lentävät yhä päättöminä.

Alttaria koristi vuosikaudet puinen kullattu risti. Alttaritaulu, missä Jeesus saarnaa Genesaretin järven rannalla, vihittiin pyhäinpäivänä 1940. Taulun maalasi rautalampilaislähtöinen **Väinö Hämäläinen**. Taiteilija kuoli hieman ennen kuin sai työnsä valmiiksi. Hänen poikansa lehtori **Lauri Hämäläinen** saattoi maalauksen loppuun. Vuosina 1974 - 75 kirkkoa korjattiin arkkitehti **Hannele Arantolan** suunnitelman mukaan. Mittavin peruskorjaus tehtiin vuosina 2008 - 2009 arkkitehti **Hannu Puurusen** suunnitelman mukaan. Koko talotekniikka uusittiin. Kirkko maalattiin ulkoa keltaiseksi. Sisällä pitäydyttiin tutuissa harmaan, vihertävän ja sinertävän sävyissä, joskin seinät maalattiin Arantolan suunnitelmaa huomattavasti vaaleammiksi. Sisäkaton väri entistettiin maalikerrosten alta paljastuneen heleän siniseksi.

Kirkkopuisto

1800-luvulla kirkkoa ympäröi puuton kenttä, mutta vähitellen ympäristö on kasvanut vehreäksi puistoksi. Vuonna 1924 kiellettiin lehmien laiduntaminen kirkon ympärillä, ja vuonna 1937 kiellettiin kirkkopuistossa urheilu. Suunnitelma puiston kunnostamiseksi tehtiin vuonna 1939. Kirkkopuiston komeat koivut istutti Karjalan tilanomistaja **Rolf Roschier**. Sankarihaudat ja sodissa kaatuneiden muistomerkki ovat puistossa näkyvästi esillä. Keskusraitin tuntumassa on 1938 *Delaware-muistomerkki*, joka pystytettiin 1580-luvulla alkaneen muuttoaalton muistoksi. Rautalammilta muutti väkeä Ruotsiin ja Norjaan kaskenraivaajiksi ja sieltä edelleen Delawaren siirtokuntaan Pohjois-Amerikkaan.

Tarinoita täynnä oleva hautausmaa

Kirkon ja kellotapulin vieressä on laaja kiviaidalla aidattu hautausmaa, jonka vanhin osa 1600-luvun lopulta. Hautausmaata on laajennettu useaan otteeseen. Vuonna 1878 laajennus tehtiin entisen leikkuuhuoneen ympäristöön. Lääninlääkäri teki kappelin takana sijainneessa leikkuuhuoneessa kesäisin ruumiinavauksia. Ennen siunauskappelia vainajia säilytettiin tapulissa tai talvisaikaan kotona riihessä tai aitassa. Hautausmaan viimeisin Äijävedelle päin valmistunut laajennus vuodelta 2006 on jyväskyläläisen suunnitteluhortonomin **Jarmo Väisäsen** käsialaa. Samalla hautausmaalle tehtiin urnalehto.

Rautalampilaisia on pitänyt vähän opettaa käyttäytymään hautausmaalla. 1933 porteille laitettiin taulut, joissa muistutettiin sopimattomasta käytöksestä. Vuonna 1944 kirkkokuulutuksessa sanottiin, että "hautuumaalla polkupyörillä ajeleminen on kerrassaan sopimatonta". Hautausmaan laakeista kivistä rakennettu aita on suojeltu. Sen pisin sivu kylänraitin varressa on noin 300 metriä pitkä. Kiviaita tarjosi kävellen ja kirkkoveneillä saapuneille tervetulleeseen levähdys- ja kokoontumispaikan. Aidalla istuskelu on yhä paikallista kesähupia. Myös luonnonvoimat ovat muuttaneet kirkon ympäristöä. Kesällä 2010 Asta-myrsky kaatoi useita suurikokoisia koivuja kirkkopuistosta ja hautausmaalta. Muutaman päivän päästä raivonnut Veera tuhosi lisää puustoa.

Hautausmaa on lukuisten tarinoiden tulkki kulkijalleen. Hautakivet kertovat esimerkiksi, miten rankkaa elämä oli sata vuotta sitten. Espanjantauti eli savolaisittain varjkuume raivosi paikkakunnalla 1910- ja 1920 -lukujen taitteessa. Pandemiana levinnyt influenssa iski usein nuoriin ja vahvoihin ihmisiin. Samasta perheestä saatettiin haudata montakin jäsentä yhdellä kertaa. Haudankaivaja **August Maukosen** kiireisin sunnuntai oli, kun hautaan laskettiin samana päivänä 28 vainajaa.

Tapuli on rakennuksista vanhimpia

Vuonna 1768 rakennettu kellotapuli on Rautalammin vanhimpia rakennuksia. Tapulin

takana on kahden edellisen kirkon muistomerkki. Tapuli on ollut alun perin läpiajettava, mutta ulkovuorauksen yhteydessä rannan puoleiset ovet on poistettu. Pohjalaistyyllisen, kolminivelisen renessanssitapulien ylimmän nivelen paikalle tehtiin vuonna 1887 samanlainen tornin huippu kuin kirkossakin. Tapulissa on kolme kelloa, joista vanhin on vuodelta 1705.

Kappeli

Hautausmaan luoteisosassa on vuonna 1956 valmistunut arkkitehti **Olli Kuusen** suunnittelema kappeli. Kappelin päätyseinä on tehty suurista, valkoisten puupalkkien tukemista ikkunoista, joita on 26 kappaletta. Pääty on kirkkoon päin. Kirkolta katsottuna rakennus on kuin valtava kannallaan seisova kolmio. Keskusraitin puolesta sivua hallitsee massiivinen tiilikuviointia jäljittelevä pinnoitettu katto.

Ensin opetti kirkko - kinkerit ja pyhäkoulu

Seurakunnalla on ollut merkittävä rooli rautalampilaisten luku- ja kirjoitustaidon edistämisessä. 1800- ja 1900-luvuilla pidettiin talvisaikaan kinkereitä eri puolilla pitäjää. Pappi kyseli aikuisilta raamatusta, ja sunnuntai-iltoina luetutti palvelijoita. Nuorille kinkerit olivat jännittävä hetki, sillä rippikouluun pääsi, jos osasi vastata oikein papin esittämiin kysymyksiin. Vuoden 1861 kinkereillä todettiin, että 139 tytöstä 93 osaa lukea ja 82 taisi katekismuksen ulkoa. Ripille pyrki 159 poikaa, joista 127 hyväksyttiin. Kun oppivelvollisuuslaki vuonna 1921 hyväksyttiin, Rautalammilla oli 19 kinkeripiiriä. Rippikoulua pidettiin kaksi viikkoa syksyllä ja keväällä. Tytöt ja pojat kävivät rippikoulussa eri aikoina. Pitkästä matkasta tulevilla oli "korttierpaikka" kirkolla. Usein nuoret asuivat samassa paikassa, missä heidän vanhempansa yöpyivät kirkkomatkoillaan. Kesikoulun tultua rippikoulutunteja alettiin pitää myös iltaisin. Vanhamuotoinen rippikoulu päättyi kohta sen jälkeen, kun leiririppikoulut alkoivat vuonna 1967.

Pyhäkoulua kävi 1920-luvulla 770 oppilasta. Vuosikymmeniä pyhäkoulu oli samalla

oikea koulu. Läksyjä saattoi saada kolmestakin kirjasta: raamatusta, katekismuksesta ja virsikirjasta.

Kansakouluasetus astui voimaan vuonna 1866. Kouluun pääsy edellytti luku- ja kirjoitustaidon alkeiden hallintaa. Alkeet opittiin seurakunnan pitämässä kiertokouluissa. Rautalammilla oli kaksi piiriä, joissa opettajat kiersivät opettamassa kahdesta kolmeen viikkoon kerrallaan. Oppilaina oli myös aikuisia. Kiertokoulut lakkautettiin, kun oppivelvollisuuslaki astui voimaan vuonna 1921. Kansanopetusta antoivat myös teollisuuslaitosten yhteyteen perustetut tehtaankoulut. Kerkonkoskella pidettiin vuosina 1864 -1870 sahakoulua, missä opetettiin kristinuskoa, laskentaa, kielioppia, maantietoa, kirjoitusta, laulua ja voimistelua. Sahakoulun ensimmäinen opettaja oli nahkurin poika **August Strandman**. Hänet tunnettiin myöhemmin aktiivisena kunnallispoliitikkona ja kauppiana nimellä **Malinen**. Nälkävuosien aikaan sahan toiminta vaikeutui. Tehtaankoulu lakkautettiin omistajanvaihdoksen yhteydessä.